บทที่ 1
บทนำ

ความเป็นมา หลักการและเหตุผล

สถานการณ์พื้นที่ป่าในปัจจุบัน นับว่าจะต้องเร่งรัดดำเนินการอย่างยิ่ง เนื่องจากพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยลดลงจาก 171 ล้านไร่ ในปี 2504 หรือคิดเป็นร้อยละ 53.3 เหลือ 107.6 ล้านไร่ในปี 2552 หรือคิดเป็นร้อยละ 33.6 ของพื้นที่ประเทศ (ที่มา: แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11) และเหลือ 102.2 ล้านไร่ ในปี 2557 หรือคิดเป็นร้อยละ 31.62 หากพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า ในปี 2557 ภาคเหนือมีพื้นที่ป่ามากที่สุด จำนวน 56.5 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 52.6 ของพื้นที่ภาคเหนือ รองลงมาคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพื้นที่ป่า 15.7 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 15.02 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง มีพื้นที่ป่า 13.8 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 32.8 ของพื้นที่ภาคกลาง ภาคใต้ มีพื้นที่ป่า 11 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 23.97 ของพื้นที่ภาคใต้ และภาคตะวันออก มีพื้นที่ป่า 5 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 22.18 ของพื้นที่ภาคตะวันออก ผลที่ตามมาจากปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าก็คือ ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่แสดงออกมาในหลายรูปแบบ โดยเฉพาะวิกฤติภัยแล้งครั้งใหญ่ที่ไทยกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังมีปัญหาอุทกภัย วาตภัย ดินโคลนถล่ม น้ำป่าไหลหลาก ฯลฯ ซึ่งนับวันยิ่งรุนแรง คร่าชีวิตและทรัพย์สินประชาชนเป็นจำนวนมาก ทำให้ประเทศต้องสูญเสียงบประมาณมหาศาลในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น การทวงคืนผืนป่า จากหน่วยงานของรัฐจึงเป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญที่ในการอนุรักษ์และรักษาป่าไม้ให้คงไว้ (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2557) การดำเนินงาน การทวงคืนผืนป่าเพื่อปราบปรามและหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ โดยสามารถดำเนินการทวงคืนผืนป่าในปีงบประมาณ 2558 จำนวน 280,000 ไร่ ผู้ต้องหาจำนวน 1,183 คน จำนวนคดี 6,919 คดี และไตรมาสแรกของปีงบประมาณ 2559 (1 ต.ค. 58 – 28 ธ.ค. 58) ดำเนินการทวงคืนผืนป่าไปแล้ว จำนวน 35,131.21 ไร่ ผู้ต้องหาจำนวน 119 คน จำนวนคดี 982 คดี การดำเนินการการป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ กรมป่าไม้ได้มีการลงนามความร่วมมือ เรื่องการติดตามการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ไม้ป่ากับสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอากาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) (GISTDA) โดยจะมีการติดตามสภาพป่าที่ฟื้นฟูซึ่งจะมีการอัพเดทข้อมูลทุก 3 เดือน และมีการลาดตระเวนของเจ้าหน้าที่ทางภาคพื้นดินด้วย สำหรับพื้นที่ป่าที่ได้จากการทวงคืน จะนำไปฟื้นฟูสภาพป่า และบางส่วนนำไปจัดสรรที่ดินทำกินให้ผู้ยากไร้ (ศิวพร พึ่งไชย, 2559)

จากการข้อมูลจังหวัดสุรินทร์ แบ่งการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 17 อำเภอ 158 ตำบล และ 2,120 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรในจังหวัดทั้งสิ้น 1,395,024 คน แบ่งเป็นชายจำนวน 697,486 คน หญิงจำนวน 697,538 คน มีเนื้อที่ทั้งหมด 8,124.056 ตารางกิโลเมตร (ประมาณ

5,077,535 ไร่) มีประชากรทั้งสิ้น 1,388,194 คน เป็นชาย 694,034 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 50 ของประชากรทั้งหมด เป็นหญิง 694,160 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 50 ของประชากรทั้งหมด ประชากรส่วนใหญ่ ร้อยละ 93.1 อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล และร้อยละ 6.9 อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล (ระบบสถิติทางการทะเบียน จังหวัดสุรินทร์, 2558) และเมื่อทำการสำรวจข้อมูลสถิติจังหวัดสุรินทร์ จากการข้อมูลจังหวัดสุรินทร์ ในส่วนของป่าไม้ สภาพป่าโดยทั่วไปมีลักษณะ คือ บริเวณซึ่งติดต่อกับราชอาณาจักรกัมพูชา มีป่าทึบและภูเขาสูงสลับซับซ้อน ถัดจากบริเวณภูเขาจะเป็นที่ราบสูง ลุ่มๆ ดอนๆ ลักษณะลูกคลื่นดอนลาด จังหวัดสุรินทร์มีไม้ที่มีค่าอยู่หลายชนิดเช่น ไม้ประดู่ ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้ตะเคียน ไม้ยาง และไม้พลวง เป็นต้น มีพื้นที่ที่ได้รับการประกาศเป็นเขตป่า จำนวน 1,382,652 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 27.23 ของพื้นที่จังหวัด (สำนักงานสถิติจังหวัดสุรินทร์, 2558)

ส่วน ตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ มีพื้นที่รวมประมาณ 43,750 ไร่ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม มีถนนสายอำเภอสตึก – อำเภอท่าตูม ตัดผ่าน ตำบลศรีณรงค์ แบ่งเขตการปกครองแบ่งออกเป็น 13 เขต 13 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรในจังหวัดทั้งสิ้น 46,416 คน แบ่งเป็นชายจำนวน 23,422 คน หญิงจำนวน 22,994 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557) จากการพูดคุยกับตัวแทนทางชุมชนนี้จะพบปัญหาหนึ่งที่สำคัญของคนในชุมชนนี้ คือ ปัญหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนเนื่องจากชุมชนมีพื้นที่ป่าอยู่ 3 แห่ง แต่พื้นที่ป่าโดนบุกรุกโดยคนในพื้นที่และนอกพื้นที่เข้าใช้ประโยชน์ เช่น การบุกรุกแผ้วถางเพื่อทำกิน ลักลอบตัดไม้ พื้นที่ป่ายังไม่มีการรางวัดพื้นที่ (แต่ประสานงานเจ้าหน้าที่ที่ดินมาสำรวจรางวัดหลายครั้งแล้ว) ชุมชนยังไม่มีรูปแบบการจัดการป่าที่ชัดเจน ยังไม่มีกระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชน

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นให้ชุมชนมีแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงสร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการจัดการป่าของชุมชน ซึ่งผลที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการวิจัยนี้ คือ ชุมชนมีแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีประสิทธิภาพในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนให้คงอยู่ได้

กรอบแนวคิด

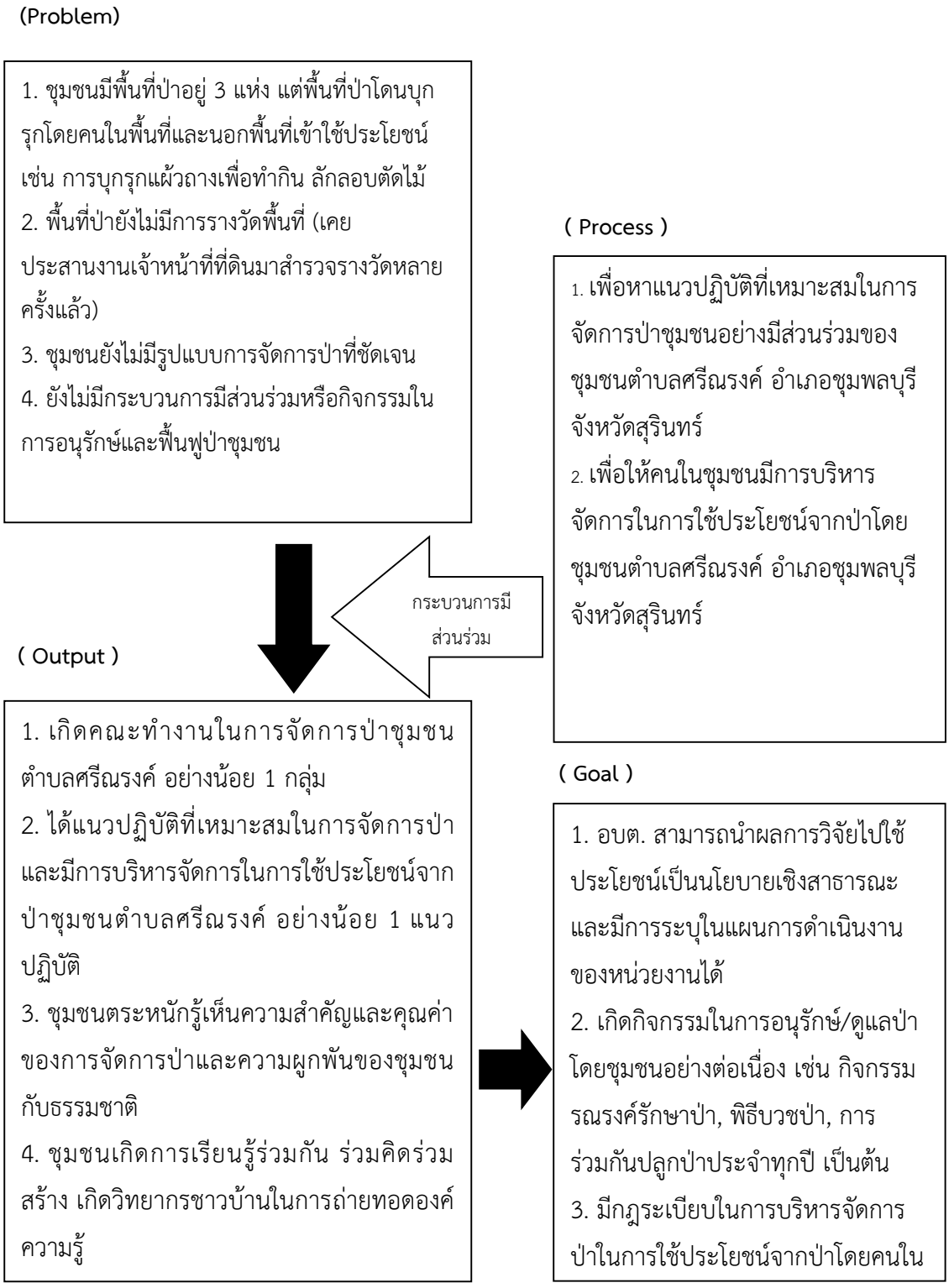

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

2. เพื่อให้คนในชุมชนมีการบริหารจัดการในการใช้ประโยชน์จากป่าโดยชุมชนตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.1 แนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

1.2 แนวทางการบริหารจัดการในการใช้ประโยชน์จากป่า

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่การวิจัยเน้นการศึกษาชุมชนรอบพื้นที่ป่า ได้แก่ บ้านยางชุม หมู่ 7, บ้านวังศิลา หมู่ 9 และ บ้านยางชุมเหนือ หมู่ 12 ตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

3. ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยนี้ดำเนินการระหว่างเดือน มกราคม 2560 ถึงเดือนธันวาคม 2560

กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ดำเนินงาน

กลุ่มเป้าหมาย คือ คนในชุมชนรอบป่า 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านยางชุม หมู่ 7, บ้านวังศิลา หมู่ 9 และ บ้านยางชุมเหนือ หมู่ 12 ตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 30 คน

นิยามศัพท์

แนวปฏิบัติที่เหมาะสม หมายถึง วิธีการ กฎ กติกา ที่ชุมชนร่วมกันสร้างและใช้เป็นแนวปฏิบัติร่วมกันในของชุมชนในการจัดการป่า เช่น กระบวนการมีส่วนร่วม การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน การจัดตั้งกลุ่ม การจัดขั้นตอนหรือระบบ เป็นต้น

ป่าชุมชน หมายถึง ผืนป่าที่ชุมชนช่วยกันจัดการฟื้นฟูดูแลรักษาทั้งจากปัญหาไฟป่า การบุกรุกแผ้วถางทำลายการปกป้องการหาของป่าจนเกินกำลังที่ป่าจะรับได้ โดยมีลักษณะคล้ายกันคือชุมชนหรือหมู่บ้านที่ดูแลป่าชุมชนใดจะมีกฎระเบียบในการดูแลและใช้ประโยชน์

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่คนในชุมชนได้รับโอกาสและได้ใช้โอกาสในการทำงานร่วมกัน มีความต้องการร่วมกัน ทั้งทางด้านการตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน รับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล เพื่อให้เกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงในการจัดการป่าร่วมกันของคนในชุมชน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกิดคณะทำงานในการจัดการขยะป่าชุมชนตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ อย่างน้อย 1 กลุ่ม

2. ชุมชนได้แนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการป่าและมีการบริหารจัดการในการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์